

Joanna Gorączko

Analiza zjawiska partycypacji społecznej w wybranych polskich miastach jako narzędzia komunikacji społecznej

Media – Kultura – Komunikacja Społeczna 12/3, 13-29

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Joanna Gorączko

Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Analiza zjawiska partycypacji społecznej w wybranych polskich miastach jako narzędzia komunikacji społecznej

Słowa kluczowe: partycypacja społeczna, społeczeństwo obywatelskie, programy, inicjatywy społeczne, komunikacja

Key words: social participation, civil society, programs, social initiatives, communication

Zjawisko partycypacji społecznej zdaje się zyskiwać w ostatnich latach na znaczeniu, co może wynikać z wielu względów. Warto zwrócić uwagę między innymi na rolę społeczeństwa obywatelskiego w inicjowaniu różnego rodzaju działań zmierzających do poprawy funkcjonowania tak zwanych małych ojczyzn, co w dużej mierze wpływa na kreowanie ich określonego wizerunku. Miejscowości, których mieszkańcy biorą udział w podejmowaniu decyzji, oprócz korzyści osiąganych przez zaangażowane w partykularne sprawy jednostki, mogą stanowić przedmiot zainteresowania turystów, inwestorów czy innych podmiotów, mających często ogromne znaczenie dla lokalnych społeczności.

Partycypacja społeczna stanowi nie tylko dowód na istnienie dojrzałego społeczeństwa obywatelskiego, ale jest również zjawiskiem istotnym ze względu na możliwości współdecydowania o losach konkretnych inicjatyw czy wywierania wpływu na lokalne władze. Innymi słowy, dane zjawisko można rozpatrywać także pod kątem współzarządzania miejscowościami przez ich obywateli.

Możliwość współuczestnictwa mieszkańców w podejmowaniu istotnych z ich punktu widzenia decyzji to zagadnienie ważne z perspektywy znaczenia komunikacji społecznej. Proces przekazywania informacji pomiędzy władzami lokalnymi a społecznością jest kluczowym zjawiskiem we wzajemnej kooperacji, zrozumieniu swoich oczekiwań i zaspokajaniu potrzeb. Komunikowanie się w tym znaczeniu to przede wszystkim podejmowanie inicjatyw, aktywności, sygnalizowanie określonych problemów i wspólne próby ich rozwiązywania. Problematyka partycypacji społecznej jest zatem dość złożona i wieloaspektowa, ponieważ dotyczy wielu różnych zjawisk czy procesów zachodzących głównie w obrębie określonych administracyjnie lokalizacji i ich społeczności.

Głównym celem niniejszego artykułu jest zwrócenie uwagi na znaczenie partycypacji społecznej jako procesu, który może realnie wpływać na najbliższe otoczenie, czyli mieć moc sprawczą w realizowaniu inicjatyw lokalnych. Istotne jest też nakreślenie roli tak rozumianej partycypacji w społecznej komunikacji

zewewnętrznej, czyli wzajemnej, możliwie kompleksowej i sprawnej wymianie informacji najważniejszych dla funkcjonowania społeczeństwa. Zamiarem autorki jest więc, po pierwsze, analiza wybranych inicjatyw społecznych i określenie ich roli w funkcjonowaniu lokalnych społeczności, a po drugie – nakreślenie oceny tych przedsięwzięć.

W prezentowanym opracowaniu analizie poddano aspekt definicyjny pojęcia partycypacji społecznej, a także społeczeństwa obywatelskiego, ponieważ oba te pojęcia są ściśle związane z omawianym zagadnieniem. Rozpatrzono przykłady zjawisk partycypacji społecznej w wybranych miejscowościach Polski ze szczególnym uwzględnieniem inicjatyw obywatelskich. Analiza ta ma posłużyć ocenie roli odgrywanej przez partycypację społeczną w procesie współdecydowania obywateli o miejscowościach i w procesach ich wzajemnej komunikacji.

Zjawisko partycypacji społecznej, choć wiąże się z wieloma korzyściami odnoszonymi przede wszystkim przez lokalne społeczności, to jednak wciąż nie jest w pełni rozpowszechnione czy dostatecznie rozwinięte. W ostatnich latach odnotowano jego nasilenie, co wynika z wielu różnych czynników. W przypadku współuczestnictwa w zarządzaniu polskimi miejscowościami dużą rolę odgrywa czynnik historyczny oraz polityczny. Rzeczywista możliwość partycypacji społecznej zaczęła się rozwijać w Polsce dopiero po 1989 roku, kiedy zapoczątkowane przemiany ustrojowe umożliwiły inicjowanie aktywności o charakterze obywatelskim. Nierzadko przyjmuje się właśnie, że partycypacja społeczna świadczy o dojrzałości społeczeństwa, o demokracji i otwartości na inicjatywy służące mieszkańcom, wpływające na wizerunek i postrzeganie danych miejscowości.

Analizując zjawisko społecznego współudziału w różnorodnych przedsięwzięciach, należy również pamiętać o problemie wciąż jeszcze dużej bierności społeczeństwa w lokalnych inicjatywach. Choć partycypacja społeczna przybiera na sile dość systematycznie, to jednak wciąż Polska, choćby w skali europejskiej, ma wiele do zdziałania w tej dziedzinie. Wiele barier w omawianym zakresie wynika z zaszczości historycznych, a także z niedostatecznych rozwiązań prawnych. Zdecydowana większość aktów, które zobowiązują do organizowania form partycypacji społecznej, wynika bezpośrednio z międzynarodowych regulacji. Istotną rolę w inicjowaniu działań związanych ze współuczestnictwem obywatelskim odgrywa Unia Europejska, preferująca finansowanie projektów przygotowywanych w tym duchu. Warto jednak zauważyć, że stosunkowo niewielki udział społeczeństwa w przedsięwzięciach obywatelskich może mieć źródło czy to kulturowe, czy związane z niechęcią władz publicznych lub innych środowisk do ich realizowania. W pierwszym przypadku nierzadko zwraca się uwagę na specyfikę polskiego społeczeństwa, którego przedstawiciele skutecznie współdziałają ze sobą jedynie w sytuacjach ekstremalnych, takich jak walka czy protest. Oczywiście taka opinia nie musi być słuszna, jednak pewne opory społeczne w tym kontekście są zjawiskiem niezaprzeczalnym. Z kolei bierność niektórych środowisk lub władz może być podyktowana niskim poziomem umiejętności bądź wiedzy w danym zakresie. Niezależnie jednak od tych czynników konieczność

edukowania społeczeństwa jest nieodzownym elementem uzyskania aktywnej i świadomej swojej roli wspólnoty obywatelskiej¹.

Partycypację społeczną można zdefiniować jako:

[...] proces, w trakcie którego przedstawiciele społeczeństwa uzyskują wpływ, a pośrednio i kontrolę, nad decyzjami władz publicznych, gdy te decyzje mają bezpośredni lub pośredni wpływ na ich własne interesy [...] pojęcie to oznacza partnerstwo publiczno-prywatne samorządu gminnego i mieszkańców służące podejmowaniu działań na rzecz rozwoju lokalnego².

Według autorów innej definicji partycypacja społeczna stanowi proces, w którym dwie lub więcej stron współuczestniczy w przygotowaniu określonych planów, realizacji pewnej polityki czy ogólnie w podejmowaniu decyzji. Cechą charakterystyczną tak rozumianej partycypacji jest zawsze aktywny udział wszystkich partnerów biorących udział w procesie współpracy³.

Odmienne podejście do problematyki uczestnictwa społecznego nakreślił Jacques Godbout. Według niego proces ten polega na wymianie zachodzącej pomiędzy daną organizacją a osobami, które w niej uczestniczą. Chodzi o przekazywanie uprawnień bądź też władzy w zamian za mobilizację sił oraz środków na rzecz tej organizacji⁴. Interesująca jest również interpretacja pojęcia partycypacji społecznej sformułowana przez Barbarę Lewenstein. W myśl tej definicji celem partycypacji jest zaspokajanie potrzeb, które pojawiły się na poziomie lokalnym, ale uczestnictwo nie musi dokonywać się tylko i wyłącznie na tym poziomie. Innymi słowy, partycypacja społeczna obejmuje swoim zasięgiem wiele działań zmierzających do zaspokojenia określonych potrzeb, w tym także działań *stricte* politycznych⁵.

Udział obywateli w decydowaniu o sprawach publicznych może mieć charakter obligatoryjny lub fakultatywny. W pierwszym przypadku chodzi przede wszystkim o gwarantowane konstytucyjnie czy ustawowo obowiązki władz wobec obywateli, polegające głównie na udostępnianiu określonych informacji czy podejmowaniu określonych działań. Z kolei fakultatywne narzędzia zarządzania stanowiące formy partycypacji w przypadku władz to przede wszystkim możliwość podejmowania określonych działań, które leżą w gestii decydentów.

¹ K. Pawłowska, *Partycypacja społeczna w podejmowaniu decyzji dotyczących przyrody w mieście*, „Zrównoważony Rozwój – Zastosowania” 2012, nr 3, s. 52–53.

² K. Pawlewicz, A. Pawlewicz, *Rola partycypacji społecznej na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego” 2010, nr 83, s. 73.

³ J. Kwiatkowski, *Partycypacja społeczna i rozwój społeczny*, Warszawa 2003, s. 9.

⁴ G. Praweńska-Skrzypek, *Znaczenie partycypacji obywatelskiej dla rozwoju lokalnego*, w: *Partycypacja obywatelska w życiu społeczności lokalnej. Stan, bariery, rekomendacje*, red. G. Praweńska-Skrzypek, Kraków 1996, s. 100, za: I. Pietraszko-Furmanek, *Partycypacja społeczna w środowiskach lokalnych*, Kraków 2012, s. 62.

⁵ B. Lewenstein, *Wspólnota społeczna a uczestnictwo lokalne*, Warszawa 1999, s. 29, za: I. Pietraszko-Furmanek, dz. cyt., s. 63.

Narzędzia te mogą być stosowane, a ich wdrażanie najczęściej wpływa na podnoszenie jakości zarządzania publicznego⁶.

Analiza znaczenia pojęcia partycypacji społecznej nie byłaby kompletna, gdyby nie określenie, które narzędzia służą podejmowaniu tego rodzaju aktywności. W tym kontekście można wyróżnić pięć podstawowych instrumentów będących klasycznymi narzędziami współuczestnictwa społecznego. Należą do nich:

- wybory, nierzadko postrzegane jako najważniejsze z narzędzi partycypacji;
- referendum;
- postępowanie administracyjne;
- różnego rodzaju konsultacje społeczne;
- akcje bezpośrednie (na przykład demonstracje, happeningi, blokady)⁷.

Aktywność obywatelska może przejawiać się na różnych poziomach, co w dużej mierze jest związane z wielkością czy stopniem zaangażowania społeczności w określone inicjatywy. Wyróżnia się trzy główne poziomy aktywności obywatelskiej:

- 1) poziom podstawowy, cechujący zbiorowość z reguły najmniejszą, a przy tym najbardziej charakterystyczną, ponieważ dotyczy takich grup, jak społeczność sąsiedzka, grupa środowiskowa itp.;
- 2) poziom pośredni, skupiający wspólnoty oraz społeczności lokalne;
- 3) poziom zbiorowy, czyli taki, który dotyczy największych zbiorowości, do których mogą należeć między innymi reprezentacje środowisk zawodowych, organizacje związkowe, jak i tak duże zbiorowości jak naród⁸.

Pojęcie partycypacji społecznej jest ściśle związane z funkcjonowaniem społeczeństwa obywatelskiego. Rozwój takiego społeczeństwa jest równoznaczny ze stopniem zaangażowania obywateli w różnego rodzaju inicjatywy, o czym świadczy też analiza historyczna kształtowania się społeczeństw obywatelskich. W Europie początków tego zjawiska można upatrywać już w XVIII wieku, a dokładniej w 1766 roku, kiedy to w Szwecji wydano ustawę o wolności druku. Z czasem następstwem tego aktu prawnego było umożliwienie wszystkim obywatelom Szwecji dostępu do akt urzędowych. Regulacją, która w pełni uwzględniła zagadnienie dostępności obywateli do informacji, był amerykański akt Freedom of Information Act z 1966 roku. W Polsce natomiast ustawa o dostępie do zasobu informacyjnego urzędów publicznych została wprowadzona w życie w 2001 roku⁹.

Wymienione powyżej akty prawne należy rozpatrywać w kontekście kształtowania się społeczeństwa zainteresowanego tym, co władze lokalne czy centralne realizują w jego imieniu czy w celu zadbania o jego interesy. Oczywiście dzięki udziałowi obywateli w takich inicjatywach pojęcie interesu społecznego również mogło być poddane weryfikacji przez samych zainteresowanych. Oprócz

⁶ A. Noworól, K. Noworól, P. Hałata, *Partycypacja społeczna w zarządzaniu procesami rewitalizacji*, „Problemy Rozwoju Miast” 2012, nr 1, s. 28.

⁷ Zob. *Komunikacja i partycypacja społeczna. Poradnik*, red. J. Hausner, Kraków 1999, s. 42–43.

⁸ J. Kwiatkowski, dz. cyt., s. 9–10.

⁹ W. Siemiński, *Cele i zasady partycypacji społecznej w planowaniu przestrzennym – przegląd literatury*, „Człowiek i Środowisko” 2007, nr 31, s. 38.

realnej potrzeby wpływania na decyzje władz istotną rolę w kształtowaniu się społeczeństwa obywatelskiego odgrywa aspekt osobisty, a więc określone predyspozycje osób uczestniczących w inicjatywach społecznych oraz ich motywacje. W tym kontekście główną rolę mogą odgrywać własne ambicje, realizacja swoich celów czy potrzeb.

W myśl jednej z definicji społeczeństwo obywatelskie to wspólnota, w której podejmowanie określonych działań jest nastawione na zaspokajanie wspólnego dobra. Tym samym kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego ma na celu nie tylko realizację własnych czy osobistych potrzeb, ale przede wszystkim formowanie ogólnospołecznej solidarności¹⁰. W innej definicji stwierdza się, że społeczeństwo obywatelskie stanowi ogół instytucji czy też stowarzyszeń funkcjonujących w sferze publicznej, wyróżniających się dobrowolnością uczestnictwa członków, a także autonomicznymi strukturami w stosunku do państwa¹¹. Piotr Frączak natomiast formułuje następujące określenie:

społeczeństwo obywatelskie jest przestrzenią działania instytucji, organizacji, grup społecznych i jednostek, rozciągającą się pomiędzy rodziną, państwem i rynkiem, w której ludzie podejmują wolną debatę na temat wartości składających się na wspólne dobro oraz dobrowolnie współdziałają ze sobą na rzecz realizacji wspólnych interesów¹².

W innym podejściu do definicji społeczeństwa obywatelskiego zakłada się, że jest to zbiorowisko jednostek świadomych swoich praw i obowiązków, które wynikają z uznawanych wartości oraz dążeń¹³.

Do najważniejszych wyznaczników charakteryzujących możliwość funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego należą przede wszystkim następujące cechy:

- 1) suwerenem jest naród, który sprawuje władzę przez swoich przedstawicieli;
- 2) funkcjonuje zagwarantowany prawny system ochrony praw oraz wolności obywateli;
- 3) władze działają na podstawie stanowionego prawa;
- 4) istnieją instytucje gwarantujące przestrzeganie praw;
- 5) obywatele mają zagwarantowane prawo do uczestnictwa w życiu społecznym¹⁴.

Kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego może wynikać z potrzeby wprowadzania zmian, kreowania nowych warunków, poprawy otoczenia czy wielu innych czynników istotnych dla lokalnych społeczności. Chodzi głównie

¹⁰ A. Antoszewski, *Społeczeństwo obywatelskie a proces konsolidacji demokracji*, w: *Studia z teorii polityki*, t. 3, red. A. Czajkowski, L. Sobkowiak, Wrocław 2000, s. 10.

¹¹ E. Wnuk-Lipiński, *Socjologia życia publicznego*, Warszawa 2008, s. 119.

¹² P. Frączak, M. Rogaczewska, K. Wygnański, *Głos w dyskusji na temat wizji rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce*, Warszawa 2005, za: *Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009–2015. Załącznik do Uchwały nr 240/2008 Rady Ministrów z dnia 4 listopada 2008 roku*, Warszawa 2008, s. 7.

¹³ J. Sztumski, *Problemy teoretyczne związane z przyspieszeniem zmian społeczno-gospodarczych w Polsce*, w: *Społeczeństwo polskie w procesie demokratycznych przeobrażeń*, red. J. Sztumski, Katowice 1993, s. 17.

¹⁴ H. Sasinowski, *Społeczeństwo obywatelskie i jego rola w budowie demokracji*, „Economy and Management” 2012, nr 1, s. 33.

o te społeczności, których samorządy są najczęściej najbardziej zaangażowane w sprawy obywatelskie, chociaż zainteresowanie społeczności udziałem we współpracy na rzecz lokalnego rozwoju nie zawsze jest zjawiskiem samoistnym. Aby udało się nawiązać taką kooperację, musi dojść do zaistnienia określonych przesłanek, do których należą przede wszystkim:

- identyfikacja najważniejszych problemów mieszkańców;
- zapoznanie się władz lokalnych z preferencjami społeczności odnośnie możliwości rozwiązania zaistniałych trudności;
- identyfikacja liderów opinii chcących zaangażować się w działania mieszkańców;
- wyjaśnienie społeczności możliwości rozwiązania problemów, następstw i skutków tych działań itp.;
- zyskanie przychylności mieszkańców w kontekście rozwiązania zaistniałych trudności;
- włączenie społeczności w załatwianie spraw związanych ze zidentyfikowanymi wcześniej problemami wymagającymi wspólnej ingerencji¹⁵.

Zagadnienie partycypacji społecznej, zjawiska funkcjonującego w ramach społeczeństwa obywatelskiego, jest niezwykle ważne głównie ze względu na korzyści, które niesie, należy jednak dostrzec jego znaczenie jako zagadnienia nośnego medialnie. Wynika to przede wszystkim z analizy sytuacji w Polsce w kontekście zaangażowania obywateli w inicjatywy społeczne, a także wyborów czy referendum. Podejmowanie aktywności o charakterze politycznym w znaczeniu korzystania z prawa czynnego jak również biernego jest jednym z wyznaczników funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego. Szczególnie istotne wydaje się uczestnictwo w wyborach czy referendach, nawet jeśli mają charakter lokalny. Korzystanie z czynnego prawa wyborczego, głównie gdy wiąże się to z wpływaniem na sytuację lokalną, to jeden z przejawów partycypacji społecznej w zarządzaniu sprawami społeczności. Z jednej strony niewielka frekwencja w tego rodzaju inicjatywach może świadczyć o małym zaangażowaniu w sprawy istotne z punktu widzenia każdego mieszkańca, jednakże z drugiej strony zauważa się wzrost udziału społeczeństwa w aktywnościach innego rodzaju. Coraz większą popularnością cieszą się takie inicjatywy, jak choćby budżety obywatelskie, ruchy społeczne na rzecz forsowania określonych interesów czy też szeroko rozumiany wolontariat. Wzrost poziomu uczestnictwa w takich przedsięwzięciach nie oznacza jednak, że poziom ten jest wystarczający.

Analizując zagadnienie społeczeństwa obywatelskiego z punktu widzenia partycypacji społecznej nie można pominąć wspomnianego już wymiaru politycznego. Uczestnictwo w życiu politycznym stanowi jeden ze wskaźników dojrzałości społecznej i zarazem stopnia demokratyzacji danego państwa. Narzędziem stosowanym do pomiaru tego zjawiska jest indeks demokracji (ang. Democracy Index), opracowywany od 2006 roku przez The Economist Intelligence Unit. W zestawieniu uwzględniono 165 państw reprezentowanych w Organizacji Narodów Zjednoczonych. Kryteria brane pod uwagę w indeksie to między innymi: proces wyborczy, partycypacja polityczna i kultura polityczna. W zestawieniu

¹⁵ K. Pawlewicz, A. Pawlewicz, dz. cyt., s. 73–74.

z 2013 roku, w którym uwzględniono dane z roku poprzedniego, Polska znalazła się dopiero na 44 miejscu. W skali świata nie jest to miejsce bardzo odległe, jednak w przypadku samej Europy – marginalne¹⁶. Choć indeks demokracji nie świadczy bezpośrednio o potencjale partycypacji społecznej obywateli, oznacza jednak, że polskie społeczeństwo jest bierne w przypadku inicjatyw o charakterze politycznym.

Zjawisko partycypacji obywatelskiej jest wielowymiarowe i oddziałuje na wiele różnych aspektów działalności społecznej. Niezwykle istotne jest zwrócenie uwagi na rolę komunikacji społecznej, która jest aktywizowana w kontekście współuczestnictwa obywateli i władz w decydowaniu o sprawach ważnych dla obu stron. Reasumując, można powiedzieć, że społeczeństwo obywatelskie to rodzaj świadectwa mieszkańców o ich chęci wpływanie na losy społeczności, na zmianę zastanej rzeczywistości czy realizację ważnych potrzeb bądź oczekiwań wielu osób.

Analiza znaczenia partycypacji obywatelskiej dla społeczności lokalnych powinna być przeprowadzana w kontekście roli komunikacji odbywającej się pomiędzy społeczeństwem a władzami czy innymi podmiotami zaangażowanymi w tego rodzaju inicjatywy. Komunikacja ta ma charakter w pełni dwustronny, jednakże nie zawsze przebiega bez zakłóceń czy trudności i nie zawsze jest wolna od pewnych manipulacji bądź nacisków. Aktywności obywatelskie stanowią rodzaj komunikowania się zewnętrznego, otwartego i zarazem dość intensywnego, ponieważ rzadko dochodzi do sytuacji, że poinformowanie przez daną społeczność władz lokalnych o określonym problemie wiąże się z natychmiastowym, pozytywnym rozwiązaniem sprawy. Najczęściej dochodzi do wielopłaszczyznowych rozmów, negocjacji czy konfrontacji, stanowiących przykład na to, w jaki sposób proces przekazywania informacji pomiędzy najważniejszymi podmiotami decyduje o wypracowaniu wspólnego stanowiska.

Pojęcie komunikacji społecznej trzeba rozpatrywać w kontekście pojęcia komunikacji, niezwykle szerokiego, a zarazem dość oczywistego. Według Bogusławy Dobek-Ostrowskiej komunikowanie jako zjawisko porozumiewania się ludzi zachodzi w społeczeństwie. Chodzi o różne poziomy czy struktury społeczeństwa, jednakże zawsze jest to proces społeczny. Tym samym komunikowanie społeczne można ujmować jako najszerszy system komunikowania, ponieważ w jego obrębie mieszczą się wszystkie procesy związane z porozumiewaniem się ludzi¹⁷. Zgodnie z jedną z definicji

komunikowanie społeczne to proces wytwarzania, przekształcania i przekazywania informacji pomiędzy jednostkami, grupami i organizacjami społecznymi. Celem komunikowania jest stałe i dynamiczne kształtowanie, modyfikacja bądź zmiana wiedzy, postaw i zachowań w kierunku zgodnym z wartościami i interesami oddziałujących na siebie podmiotów¹⁸.

¹⁶ K. Jasiecki, *Problemy partycypacji społecznej w Polsce i ich wpływ na politykę publiczną*, „Studia z Polityki Publicznej” 2015, nr 3 (7), s. 102–104.

¹⁷ B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, Wrocław 1999, s. 12.

¹⁸ B. Sobkowiak, *Komunikacja społeczna*, w: *Współczesne systemy komunikowania*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 1997, s. 11.

W myśl innej definicji zakłada się, że komunikowanie społeczne jest rodzajem kontaktu nawiązywanego za pomocą zmysłów bądź środków komunikowania pomiędzy przynajmniej dwiema osobami. Jedna z tych osób pełni funkcję nadawcy, natomiast druga – odbiorcy. Komunikowanie jest realizowane poprzez zrozumiałe dla tych stron znaki¹⁹.

W kontekście zjawiska partycypacji społecznej komunikowanie się ma podstawowe znaczenie w procesie identyfikowania obszarów, w których powinny być podejmowane określone działania, niezbędne jest zatem wdrażanie takich narzędzi, które w sposób kompleksowy ułatwią proces wymiany informacji. Niestety w procesie komunikowania się władz ze społeczeństwem często dochodzi do zniekształceń przekazu. Mogą one wynikać z chęci manipulowania informacją w celu uzyskania określonych korzyści. Przykładem tego są głównie komunikaty o charakterze wyborczym. W udziale obywateli w zarządzaniu sprawami lokalnymi mogą także pojawić się bariery i trudności komunikacyjne wynikające z postrzegania obu stron w sposób nierówny – władze mogą odczuwać pokusę wykorzystywania przekazów informacyjnych do własnych celów politycznych, z kolei społeczność lokalna może odczuwać niechęć do przekazywania rzetelnych informacji, zakładając, że przekaz ten nie będzie należycie odebrany. Innymi słowy, niezwykle ważnym procesem jest taka organizacja wzajemnej komunikacji, która zminimalizuje potencjalne zakłócenia w wymianie niezbędnych informacji, co wiąże się również z dobrą wolą wszystkich zaangażowanych podmiotów.

Partycypacja społeczna w praktyce, czyli realizacja określonych działań ukierunkowanych na cele o charakterze obywatelskim, jest dość różnorodna i nierzadko wielowymiarowa. Inicjatywy te odzwierciedlają rzeczywiste, realne zapotrzebowanie mieszkańców różnych miejscowości na określone działania, przedsięwzięcia czy zmiany. Niektóre tego rodzaju aktywności są związane z działaniami stałymi i systematycznymi, inne natomiast mają charakter doraźny i stanowią odpowiedź na potrzebę rozwiązania konkretnego problemu. Część inicjatyw społecznych dotyczy dziedzin związanych z gospodarką, planowaniem przestrzennym czy kulturą, inne natomiast wynikają z potrzeb bardziej społecznych, mających na celu dobro jakiejś grupy, osoby czy innych podmiotów, którym niezbędna jest pomoc. Przedstawione poniżej przykłady udziału obywateli wybranych miejscowości we współdecydowaniu o ważnych dla nich sprawach ilustrują różnorodność takich inicjatyw, a zarazem ich niezbędność. Wybór danych aktywności społecznych był podyktowany przede wszystkim własną oceną ich ważności i atrakcyjności, dokonaną przez lokalnych mieszkańców czy odbiorców inicjatyw. Wytypowanie takich przykładów okazało się zadaniem trudnym. O podjętych wyborach zdecydowała głównie subiektywna ocena waloru przydatności poszczególnych działań oraz ich barwność czy też wieloznaczność określona przez różne podmioty z nimi związane.

¹⁹ J. Kania, *Komunikacja społeczna w resocjalizacji*, „Edukacja Humanistyczna” 2012, nr 1 (26), s. 31.

Tworząc kryteria wyboru inicjatyw ilustrujących partycypację społeczną, uwzględniono takie czynniki, jak przedsięwzięcia: o zasięgu ogólnopolskim, krzewiące ideę współuczestnictwa w sprawach obywatelskich, o charakterze systematycznym i wielowymiarowym, a także głośne medialnie. Przykładem inicjatywy działającej w wielu miejscowościach w Polsce jest budżet obywatelski. Przedsięwzięcie to cieszy się dużym zainteresowaniem społecznym i coraz więcej miast i gmin korzysta z tej formy udziału obywateli w życiu publicznym. Przykładem przedsięwzięcia mogącego przyczynić się do popularyzowania idei partycypacji społecznej wśród osób młodych są Młodzieżowe Rady Gmin, natomiast inicjatywą, która jest realizowana cyklicznie i dotyczy wielu wymiarów, jest poznański Miejski Program Rewitalizacji. Głośne medialnie przykłady współuczestnictwa obywatelskiego to Krakowski Alarm Smogowy i warszawski proces planowania zagospodarowania przestrzennego w rejonie Pałacu Kultury i Nauki. Pierwsze z tych przedsięwzięć stało się znane w całym kraju dzięki determinacji w walce o lepsze warunki życia, a warszawska inicjatywa zyskała popularność głównie dzięki możliwości wpływania mieszkańców stolicy na planowanie przestrzenne strategicznej lokalizacji w Warszawie.

Jednym z najbardziej znamienitych przykładów funkcjonowania partycypacji społecznej jest współpracowanie mieszkańców z władzami lokalnymi w zakresie opracowania budżetu. Możliwość realnego wpływania na finanse miejscowości jest znana pod nazwą budżetów obywatelskich. W Polsce zjawisko to funkcjonuje na szerszą skalę zaledwie od kilku lat, choć pierwsze na świecie przypadki ustanawiania budżetów z mieszkańcami odnotowano już pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku. Jednym z pierwszych miast, w których wprowadzono budżet obywatelski, było brazylijskie Porto Alegre. To tam w 1989 roku zainicjowano opracowywanie planów finansowania aglomeracji przy współudziale mieszkańców. Co ciekawe, kraje Ameryki Południowej wiodą prym w ustanawianiu tego rodzaju inicjatyw ekonomicznych, natomiast w Europie zjawisko to zaczęło się rozpowszechniać dopiero w XXI wieku. W Polsce miastem, które poszczycić się może najbardziej efektywnym działaniem w zakresie budżetu obywatelskiego, jest Łódź. Sytuacja wynika przede wszystkim z tego, że w Łodzi niezwykle sprawnie wdrażano mechanizmy planowania danej inicjatywy, co więcej, przeznaczono na ten cel znaczne środki²⁰.

Proces wprowadzania budżetu obywatelskiego w Łodzi przebiegał w sposób wieloetapowy. Został zapoczątkowany w maju 2012 roku przyjęciem specjalnej uchwały. Następnie powołano zespół odpowiedzialny za wdrażanie projektu. Jednym z jego zadań było prowadzenie kampanii edukacyjno-informacyjnej skierowanej do mieszkańców. Wśród najważniejszych elementów opracowywania łódzkiego budżetu znalazła się wzajemna komunikacja władz lokalnych ze społeczeństwem. Wśród głównych etapów w tym kontekście należy wyróżnić przede wszystkim:

²⁰ A. Gałęcki, *Budżet obywatelski w Mieście Łodzi*, w: *Partycypacja społeczna w Polsce. Atlas dobrych praktyk*, red. M. Ćwiklicki, M. Frączak, Kraków 2013, s. 59–60.

- przeprowadzenie publicznej debaty na temat idei budżetu obywatelskiego;
- organizowanie spotkań oraz warsztatów dotyczących budżetu miasta;
- wybór przez mieszkańców najważniejszych ich zdaniem projektów²¹.

Proces wdrażania budżetu obywatelskiego w Łodzi cieszył się dużą popularnością wśród obywateli miasta, co przerosło nawet oczekiwania władz miejskich. Już w pierwszym roku funkcjonowania tego projektu do wydania było 20 milionów złotych, czyli, biorąc pod uwagę wszystkie polskie miejscowości, które zdecydowały się na taką inicjatywę, kwota największa²².

Wdrażanie budżetu obywatelskiego w Łodzi przyniosło temu miastu wiele pozytywnych skutków, wynikających głównie z potencjału lokalnej społeczności. Mieszkańcy mieli przede wszystkim szansę wykazania się kreatywnością i inicjowania różnych przedsięwzięć. Co istotne, udział obywateli w projekcie był i jest rodzajem edukacji obywatelskiej dotyczącej choćby działania sektora publicznego. Działalność budżetu partycypacyjnego sprzyjała utożsamianiu się mieszkańców z problemami miasta, z ich miejscem zamieszkania oraz innymi członkami społeczności²³.

Idea budżetu obywatelskiego przyjęła się w wielu polskich miejscowościach, co stanowi dowód na zapotrzebowanie obywateli na możliwość współuczestnictwa w decydowaniu o finansach społeczności, w których żyją. Budżety partycypacyjne funkcjonują między innymi w takich miastach, jak: Kraków, Bydgoszcz, Wrocław, Gdańsk, Elbląg i Zielona Góra.

Jednym z najbardziej specyficznych aspektów funkcjonowania zjawiska partycypacji społecznej jest działalność Młodzieżowych Rad Gmin. W definicji przytoczonej przez Adama Gałęckiego stwierdza się, że:

Młodzieżowa Rada to organ samorządu terytorialnego o charakterze konsultacyjnym. W zależności od rodzaju samorządu dotyczy powiatu, gminy, miasta, dzielnicy. Jest ona powoływana na wniosek zainteresowanych środowisk przez radę gminy, która nadaje jej statut określający tryb wyboru jej członków i zasady działania²⁴.

Młodzieżowe Rady Gmin składają się z młodych obywateli lokalnych społeczności, najczęściej nastolatków w wieku ponadgimnazjalnym, a nierzadko i z uczniów gimnazjów. Podstawowe zadania stawiane tego rodzaju organizacjom to przede wszystkim:

- realizowanie projektów na rzecz społeczności lokalnej;
- przekazywanie mieszkańcom informacji o realizowanej działalności;
- konsultowanie i opiniowanie decyzji władz gminnych;
- dyskutowanie spraw dotyczących młodzieży mieszkającej w gminie, a także spraw ogólnych²⁵.

²¹ Tamże, s. 62.

²² *Poprzednie edycje*, [online] <http://budzet.dlalodzi.info/o_budzecie/>, dostęp: 27.07.2016.

²³ A. Gałęcki, dz. cyt., s. 65.

²⁴ Tamże, s. 119.

²⁵ Tamże, s. 119–120.

Młodzieżowe Rady Gmin (MRG) działają w wielu jednostkach samorządowych. Jednym z przykładów działalności takiego podmiotu jest funkcjonowanie MRG w Szczecinie. Kadencje Młodzieżowej Rady Miasta (MRM) trwają dwa lata i realizują szereg różnego rodzaju zadań. Wśród najważniejszych aktywności, które młodzi ludzie podejmują jako radni, są między innymi takie, jak: inicjowanie działań ukierunkowanych głównie na potrzeby młodzieży, uczestniczenie w posiedzeniach komisji Rady Szczecina dotyczących spraw młodych ludzi, podejmowanie interwencji w sprawach związanych z prawami ucznia, organizowanie pomocy charytatywnej, współpraca z samorządami szkolnymi itp. Główne znaczenie w kontekście zadań, którymi zajmuje się omawiana młodzieżowa rada, mają wszystkie działania polegające na informowaniu i komunikowaniu się z różnymi podmiotami w zakresie propagowania spraw młodzieży. Warto zaznaczyć, że MRM zajmuje się prowadzeniem szerokiej działalności informacyjno-doradczej, w tym organizowaniem szkoleń dla młodych ludzi dotyczących przede wszystkim propagowania idei samorządności²⁶.

Działalność Młodzieżowych Rad Gmin czy Młodzieżowych Rad Miast jest zjawiskiem rozwojowym i nawet wiele niedużych jednostek samorządowych decyduje się na tego typu rozwiązania, co może wynikać z różnych względów. Przede wszystkim młodzi ludzie często charakteryzują się dużą kreatywnością i żywiołowością, a takie inicjatywy są skutecznym narzędziem wymiany informacji pomiędzy władzami a społecznością lokalną. Chodzi nie tylko o osoby zaangażowane w działalność publiczną czy społeczną, ale również o młodych ludzi, którzy posiadają określone problemy, a także preferencje polityczne, co może im ułatwić zidentyfikowanie kierunków dalszej aktywności.

Przykładem partycypacji społecznej jest wdrażany w Poznaniu program o nazwie Miejski Program Rewitalizacji. Jego głównym założeniem jest wprowadzanie zmian w różnych dziedzinach działalności miasta, w tym w rozwoju gospodarczym, społecznym i infrastrukturalno-przestrzennym. Celem inicjatywy jest głównie zmiana w szeroko rozumianych obszarach kryzysowych, zagrożonych wieloma negatywnymi zjawiskami, na przykład bezrobociem, ubóstwem czy złym stanem infrastruktury. Na początku wdrażania poznańskiego programu przeprowadzono konsultacje społeczne. Dotyczyły one między innymi planów w zakresie rewitalizacji określonych obszarów miejskich. Co istotne, wszystkie najważniejsze decyzje były konsultowane z mieszkańcami Poznania, a ich uwagi nierzadko uwzględniano w inicjatywie bez żadnych zaniechań. W trakcie wdrażania programu prowadzono szeroką współpracę z wieloma organizacjami pozarządowymi. Miejski Program Rewitalizacji Poznania jest inicjatywą aktywną, co oznacza, że stale są prowadzone akcje informacyjne czy konsultacje społeczne mające na celu zdobycie istotnych informacji w celu planowania działań w mieście. Jedne z ostatnich takich konsultacji odbywały się od 21 do 23 lipca 2016 roku w wybranych poznańskich dzielnicach²⁷.

²⁶ *Cele Młodzieżowej Rady Miasta Szczecin*, [online] <http://www.szczecin.pl/chapter_59133.asp>, dostęp: 27.07.2016.

²⁷ *Cele i przedmiot rewitalizacji*, [online] <<http://www.poznan.pl/mim/s8a/o-rewitalizacji,p,1025,1031.html>>, dostęp: 28.07.2016.

Miejski Program Rewitalizacji w Poznaniu przebiega w kilku edycjach, przykładowo trzecia edycja była wielokrotnie poddana aktualizacji. Sama natomiast strategia została uchwalona przez Radę Poznania 18 listopada 2003 roku. Wówczas to stwierdzono, że ważnym czynnikiem poprawnego funkcjonowania miasta jest aktywizacja obywateli w ramach partycypacji społecznej, i określono główne cele miejskiej polityki społecznej. Wśród nich wymieniono między innymi:

- aktywizowanie funkcjonalnej społeczności, czyli zaradnych obywateli;
- wzmacnianie potencjału społeczności, jej instytucji oraz zasobów;
- wzmacnianie potencjału zarówno jednostek, jak i grup;
- koordynowanie zadań społecznych i przeciwdziałanie wszelkim formom wykluczenia²⁸.

Przedstawiony program jest wielowymiarowy i tym samym skierowany do dużej grupy mieszkańców Poznania. Można zaryzykować stwierdzenie, że każda grupa społeczna jest grupą docelową inicjatyw podejmowanych w jego obrębie, ponieważ obszary, których dotyczy, są bardzo zróżnicowane. Godny podkreślenia jest fakt, że program opiera się głównie na informacjach dostarczanych na bieżąco przez społeczeństwo, a sposób docierania do mieszkańców jest oparty przede wszystkim na bezpośrednich spotkaniach organizowanych w różnych punktach miasta.

Jednym z najbardziej znanych programów związanych z aktywnością społeczną jest Krakowski Alarm Smogowy, tak zwany Krakowski Smog. Inicjatywa ta stała się znana głównie wskutek determinacji założycieli, by osiągnąć zamierzony cel, a także ze względu na wagę problemu, którego dotyczyła. Kwestia zanieczyszczonego powietrza w Polsce, nie tylko w Krakowie, stała się przedmiotem ogólnego zainteresowania, ponieważ wiele ekspertów i wyników badań wskazało, że zanieczyszczenie jest na tyle duże, iż może zagrażać zdrowiu ludzi, a w rezultacie ich życiu. Zainicjowanie programu Krakowski Smog wynikało również z poczucia bezradności krakowian w zakresie działań na rzecz poprawy jakości powietrza w mieście. Od wielu lat stolica Małopolski znajdowała się w niechlubnej czołówce europejskich miejscowości, jeśli chodzi o smog, jednakże mieszkańcy miasta nie dostrzegali żadnych skutecznych działań władz w tym zakresie.

Krakowski Alarm Smogowy powstał w 2012 roku jako inicjatywa społeczna, ale jej inicjatorzy chcieli przy tym uniknąć wizerunku ruchu protestu, dlatego zdecydowali się na postulaty wyważone, wprawdzie trudne we wdrażaniu, to jednak możliwe do realizacji. Jednym z podstawowych założeń była oczywiście walka o zmniejszenie emisji szkodliwych substancji do atmosfery. Aby taki cel osiągnąć, konieczne stało się postulowanie wprowadzenia w Krakowie zakazu palenia paliwami stałymi, a w praktyce zakazu ogrzewania mieszkań węglem. Taka idea okazała się dość kontrowersyjna i musiała spotkać się z wieloma

²⁸ *Miejski Program Rewitalizacji dla Miasta Poznania. Trzecia edycja. Załącznik do Uchwały Nr XXX/423/VI/2012 Rady Miasta Poznania z dnia 17 kwietnia 2012 roku, Poznań 2012, s. 13.*

głosami sprzeciwu, jednakże działacze ruchu wskazali obszary, w których określone działania mogły znacząco przyczynić się do zaistnienia możliwości wprowadzania zmian. Chodziło przede wszystkim o zauważenie, że obywatele miasta niekoniecznie dysponują wiedzą czy informacjami na temat zjawiska smogu. Tym samym zdecydowano się na dwutorowe działania – na edukowanie oraz informowanie. Edukowanie miało w tym kontekście polegać przede wszystkim na dostarczaniu mieszkańcom wiedzy o zagrożeniu, natomiast informowanie głównie na pokazywaniu koniecznych metod dalszych działań. Analizując krakowską inicjatywę społeczną, można zauważyć, że w dużej mierze jej pomysłodawcy skupili się na procesach szeroko pojmowanej komunikacji z różnymi podmiotami. Wśród najważniejszych działań związanych z procesami komunikowania problemu znalazły się między innymi:

- stworzenie i prowadzenie strony na portalach społecznościowych, co umożliwiała wymianę informacji z wieloma osobami;
- przygotowanie petycji i skierowanie jej do władz Krakowa;
- możliwość konfrontowania opinii z grupami ekspertów;
- organizowanie spotkań dyskusyjnych dotyczących problemu;
- przygotowanie kampanii billboardowej o charakterze informacyjnym;
- zaproszenie do miasta ekspertów i specjalistów mających doradzać władzom miasta²⁹.

Krakowski Alarm Smogowy to inicjatywa powszechnie znana, realnie wpływająca na zmiany w Krakowie. Na początku 2016 roku radni małopolskiego sejmiku przyjęli uchwałę antysmogową, zakazującą od 1 września 2019 roku stosowania paliw stałych³⁰. Niezależnie od tego, czy do omawianego przedsięwzięcia władz lokalnych w sposób bezpośredni przyczyniły się działania krakowskiej inicjatywy, czy też nie, jest ona jedną z najbardziej rozpoznawalnych i głośnych medialnie akcji społecznych w Polsce.

Przykładem partycypacji społecznej jest również wspomniany już udział obywateli Warszawy w procesie planowania zagospodarowania przestrzennego w rejonie Pałacu Kultury i Nauki. Inicjatywa ta wiąże się w dużej mierze z konsultacjami społecznymi, które organizowało Biuro Architektury i Planowania Przestrzennego Gminy Warszawa od 12 lipca do 16 sierpnia 2010 roku. Program miał bardzo duże znaczenie ze względu na kształtowanie wizerunku stolicy, a także budowanie poczucia tożsamości jej mieszkańców i ich identyfikowania się z miastem, ponieważ miejsce będące przedmiotem społecznych konsultacji to jedno z najważniejszych i najbardziej reprezentatywnych punktów Warszawy. Projekt został zorganizowany między innymi przez Grupę M20, inicjatywę obywatelską zajmującą się projektowaniem zmian w przestrzeni publicznej miasta. Organizacja bardzo aktywnie włączyła się w program, podejmując różnego rodzaju działania, do których należały między innymi:

²⁹ N. Laurisz, *Krakowski Alarm Smogowy*, w: *Partycypacja społeczna w Polsce...*, s. 99–104.

³⁰ D. Wantuch, *Uchwała antysmogowa przyjęta! Zakaz palenia węglem i drewnem w Krakowie od 2019 r.*, [online] <<http://krakow.wyborcza.pl/krakow/1,44425,19479988,czy-w-krakowie-bedzie-obowiazryw-zakaz-palenia-weglem-i-drewnem.html>>, dostęp: 28.07.2016.

- stworzenie własnej propozycji planu zagospodarowania przestrzennego danego rejonu;
- opracowanie i aktualizowanie strony internetowej;
- zachęcanie do dyskusji na temat problemu.

W rezultacie działań grupy oraz konsultacji społecznych z władzami lokalnymi Rada Miasta Warszawy pod koniec 2010 roku uchwaliła miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie Pałacu Kultury i Nauki. W praktyce okazało się, że aż 76% uwag strony społecznej nie spotkało się z akceptacją władz miejskich, a wielu ekspertów wskazywało fakt, że sposób konsultacji z obywatelami był prowadzony w sposób ograniczony i nazbyt szybki. Niezależnie jednak od osiągniętych efektów ten przykład partycypacji społecznej można ocenić jako bardzo interesujący. Członkowie Grupy M20 podkreślali wielokrotnie znaczenie komunikacji i wymiany informacji pomiędzy zainteresowanymi podmiotami. Kampania informacyjna dotyczyła nie tylko samego projektu, ale i ogólnego znaczenia konsultacji i zaangażowania społecznego w lokalne sprawy³¹.

Przedstawione przykłady partycypacji społecznej w procesie decydowania o sprawach najważniejszych dla obywateli wybranych miejscowości są dość zróżnicowane i wieloaspektowe. Część inicjatyw dotyczy konkretnych, jasno sprecyzowanych celów i problemów, które powinny być rozwiązane, inne natomiast są ukierunkowane na zachęcanie lokalnych społeczności do współdecydowania. Niektóre programy są wieloetapowe i wymagają podejmowania kolejnych edycji, inne natomiast kończą się wówczas, gdy określony problem zostaje rozwiązany. Zauważalna jest jednak główna wspólna cecha wszystkich zaprezentowanych inicjatyw: opinie obywateli mają realne przełożenie na decyzje władz lokalnych. Nie zawsze oczywiście stopień tego przełożenia jest satysfakcjonujący, głównie dla strony społecznej, jednakże możliwość wskazania najważniejszych potrzeb czy oczekiwań jest istotnym osiągnięciem obywateli we współzarządzaniu ich miejscowościami.

Przeanalizowane przykłady partycypacji społecznej unaocniają również znaczenie komunikacji odbywającej się pomiędzy mieszkańcami a władzami lokalnymi. Wszelkiego rodzaju trudności w przekazywaniu informacji mogą skutkować brakiem uwzględnienia potrzeb społecznych czy też ich zlekceważeniem, co z kolei może mieć realny wpływ na niezadowolenie społeczne, w różny sposób sygnalizowane. Natomiast uznanie siły i znaczenia inicjatyw obywatelskich może przynieść korzyści zarówno obywatelom, jak i władzom, które poddaje się ocenie w następnych wyborach.

Choć zjawisko partycypacji społecznej jest w Polsce coraz bardziej popularne i dotyczy wielu aspektów życia, to wciąż jednak w skali Europy udział obywateli w istotnych przedsięwzięciach jest stosunkowo niewielki. Zaprezentowane w opracowaniu przykłady wskazują, że choć odpowiednio nagłośnione inicjatywy społeczne mogą zyskać dużą akceptację i tym samym zainteresowanie,

³¹ A. Pacut, *Udział obywateli w procesie planowania zagospodarowania przestrzennego rejonu Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie*, w: *Partycypacja społeczna w Polsce...*, s. 184–186.

to jednak stanowią tylko część potencjału społeczeństwa. Dzięki takim przedsięwzięciom jak budżet obywatelski czy programy rewitalizacji są uruchamiane realne możliwości zmieniania najbliższego otoczenia mieszkańców danych miejscowości, a inicjatywy takie jak Krakowski Alarm Smogowy stanowią wzór dla społeczności innych regionów Polski. Na podstawie tych przykładów można stwierdzić, że chociaż prognozy w zakresie rozwijania partycypacji społecznej są dość optymistyczne, to jednak aktualna sytuacja wciąż jest daleka od zadowalającej. Wskazują na to przede wszystkim wskaźniki międzynarodowe czy porównanie sytuacji Polski w tym zakresie z innymi państwami rozwiniętymi. Analizując rolę partycypacji obywatelskiej w kontekście rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, należy mieć na uwadze fakt, że łatwo można zauważyć bariery rozwoju tego zjawiska. Jedną z nich to brak rzeczywistego dialogu pomiędzy zainteresowanymi stronami, przede wszystkim stroną społeczną a władzami. Nierzadko konsultacje społeczne są traktowane w sposób marginalny, wręcz jako przysłowiowe zło konieczne, co w oczywisty sposób nie sprzyja tworzeniu opartej na równych zasadach kooperacji. Niska zdolność budowania konsensu społecznego w Polsce ma korzenie historyczne oraz kulturowe, jednakże nie może to tłumaczyć aktualnej sytuacji. Udział obywateli we współdecydowaniu o ważnych sprawach społecznych jest oznaką istnienia silnego społeczeństwa obywatelskiego, a także poczucia związku z „małą ojczyzną”. Należy również podkreślić, że partycypacja społeczna to dowód dojrzałości społecznej obywateli, zrozumienia przez nich, że każdy głos i oddolna inicjatywa ma znaczenie dla wielu osób. W tym kontekście wydaje się, że głównym problemem jest przede wszystkim niski poziom edukacji w zakresie znaczenia aktywności społecznej jako realnego czynnika sprawczego.

Bibliografia

- Antoszewski A., *Spółeczeństwo obywatelskie a proces konsolidacji demokracji*, w: *Studia z teorii polityki*, t. 3, red. A. Czajkowski, L. Sobkowiak, Wrocław 2000, s. 7–21.
- Cele i przedmiot rewitalizacji*, [online] <<http://www.poznan.pl/mim/s8a/o-rewitalizacji,p,1025,1031.html>>, dostęp: 28.07.2016.
- Cele Młodzieżowej Rady Miasta Szczecin*, [online] <http://www.szczecin.pl/chapter_59133.asp>, dostęp: 27.07.2016.
- Dobek-Ostrowska B., *Podstawy komunikowania społecznego*, Wrocław 1999.
- Gałecki A., *Budżet obywatelski w Mieście Łodzi*, w: *Partycypacja społeczna w Polsce. Atlas dobrych praktyk*, red. M. Ćwiklicki, M. Frączak, Kraków 2013, s. 57–66.
- Jasiecki K., *Problemy partycypacji społecznej w Polsce i ich wpływ na politykę publiczną*, „Studia z Polityki Publicznej” 2015, nr 3 (7), s. 101–119.
- Kania J., *Komunikacja społeczna w resocjalizacji*, „Edukacja Humanistyczna” 2012, nr 1 (26), s. 29–36.
- Komunikacja i partycypacja społeczna. Poradnik*, red. J. Hausner, Kraków 1999.
- Kwiatkowski J., *Partycypacja społeczna i rozwój społeczny*, Warszawa 2003.
- Laurisz N., *Krakowski Alarm Smogowy*, w: *Partycypacja społeczna w Polsce. Atlas dobrych praktyk*, red. M. Ćwiklicki, M. Frączak, Kraków 2013, s. 95–105.
- Miejski Program Rewitalizacji dla Miasta Poznania. Trzecia edycja. Załącznik do Uchwały Nr XXX/423/VI/2012 Rady Miasta Poznania z dnia 17 kwietnia 2012 roku*, Poznań 2012.

- Noworól A., Noworól K., Hałata P., *Partycypacja społeczna w zarządzaniu procesami rewitalizacji*, „Problemy Rozwoju Miast” 2012, nr 1, s. 26–39.
- Pacut A., *Udział obywateli w procesie planowania zagospodarowania przestrzennego rejonu Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie*, w: *Partycypacja społeczna w Polsce. Atlas dobrych praktyk*, red. M. Ćwiklicki, M. Frączak, Kraków 2013, s. 182–191.
- Partycypacja społeczna w Polsce. Atlas dobrych praktyk*, red. M. Ćwiklicki, M. Frączak, Kraków 2013.
- Pawlewicz K., Pawlewicz A., *Rola partycypacji społecznej na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego” 2010, nr 83, s. 71–80.
- Pawłowska K., *Partycypacja społeczna w podejmowaniu decyzji dotyczących przyrody w mieście*, „Zrównoważony Rozwój – Zastosowania” 2012, nr 3, s. 51–70.
- Pietraszko-Furmanek I., *Partycypacja społeczna w środowiskach lokalnych*, Kraków 2012.
- Poprzednie edycje*, [online] <http://budzet.dlalodzi.info/o_budziecie/>, dostęp: 27.07.2016.
- Sasinowski H., *Spółczesność obywatelskie i jego rola w budowie demokracji*, „Economy and Management” 2012, nr 1, s. 30–47.
- Siemiński W., *Cele i zasady partycypacji społecznej w planowaniu przestrzennym – przegląd literatury*, „Człowiek i Środowisko” 2007, nr 31, s. 37–59.
- Sobkowiak B., *Komunikowanie społeczne*, w: *Współczesne systemy komunikowania*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 1997, s. 10–21.
- Spółczesność polskie w procesie demokratycznych przeobrażeń*, red. J. Sztumski, Katowice 1993.
- Strategia Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego na lata 2009–2015. Załącznik do Uchwały nr 240/2008 Rady Ministrów z dnia 4 listopada 2008 roku*, Warszawa 2008.
- Studia z teorii polityki*, t. 3, red. A. Czajkowski, L. Sobkowiak, Wrocław 2000.
- Sztumski J., *Problemy teoretyczne związane z przyspieszeniem zmian społeczno-gospodarczych w Polsce*, w: *Spółczesność polskie w procesie demokratycznych przeobrażeń*, red. J. Sztumski, Katowice 1993, s. 9–22.
- Wantuch D., *Uchwała antysmogowa przyjęta! Zakaz palenia węglem i drewnem w Krakowie od 2019 r.*, [online] <<http://krakow.wyborcza.pl/krakow/1,44425,19479988,czy-w-krakowie-bedzie-obowiazawal-zakaz-palenia-weglem-i-drewnem.html>>, dostęp: 28.07.2016.
- Wnuk-Lipiński E., *Socjologia życia publicznego*, Warszawa 2008.
- Współczesne systemy komunikowania*, red. B. Dobek-Ostrowska, Wrocław 1997.

Streszczenie

W artykule przedstawiono zjawisko partycypacji społecznej jako narzędzie komunikacji na przykładzie wybranych polskich miejscowości. Głównym celem artykułu jest zwrócenie uwagi na znaczenie partycypacji społecznej jako procesu wpływającego na współrzędzenie miejscowościami przez obywateli. Zaprezentowano definicje takich zjawisk, jak partycypacja społeczna, społeczeństwo obywatelskie i komunikacja społeczna. Wśród wybranych miejscowości, na podstawie których przeanalizowano zjawisko partycypacji społecznej, znalazły się: Szczecin, Poznań, Kraków, Warszawa oraz Łódź. Do wybranych inicjatyw należały takie, jak: Młodzieżowa Rada Miasta, Miejski Program Rewitalizacji, Krakowski Alarm Smogowy, udział społeczeństwa w zagospodarowaniu przestrzennym jednego z centralnych punktów stolicy oraz budżet obywatelski. Na podstawie wybranych przykładów sformułowano wnioski dotyczące znaczenia zjawiska partycypacji społecznej.

Social Participation in Selected Polish Cities as an Instrument of Social Communication

S u m m a r y

This article analyses the phenomenon of social participation as an instrument of communication in selected localities. The main focus of the paper is on the phenomenon of social participation as a process which affects the management of places by citizens. In the article, various definitions such as social participation as well as civil society and social communication are presented. The cities selected for the analysis of social participation include: Szczecin, Poznań, Kraków, Warsaw and Łódź. The selected initiatives include: Youth City Council, Municipal Program for Revitalisation, Cracow Smog Alarm, public participation in the spatial planning of one of the central points in the capital city and the civic budget. Based on the given examples, the main conclusions about the phenomenon of social participation were formulated.